Καὶ μὲ τὴν ἰδέα αὐτὴ ἀνασκαλεύει τὴ βυζαντινὴ Ἱστορία καὶ στὸ σῶμα τοῦ βιβλίου του παρουσιάζει τὶς πιὰ χαραχτηριστικὲς μορφὲς τοῦ Βυζαντίου. Πρῶτα τοὺς τέσσερεις αὐτοκράτορες Ἰουστινιανό, Λέοντα Γ' τὸ σύριο, Βασίλειο Β' τὸ μακεδόνα καὶ Μανουὴλ τὸν Κομνηνό. Ἔπειτα ἔρχεται στοὺς κληρικούς, στοὺς ἀνθρωπιστὲς καὶ στοὺς ποιητὲς κι αὐτοῦ βιογραφεῖ τὸ Θεόδωρο τὸ Στουδίτη, τὸ Μιχαὴλ Ψελλό, τὸ Φώτιο. τὸ Ρωμανὸ καὶ τὸν Τιμαρίωνα γιὰ νὰ περάσῃ παλι στὶς γυναίκιες βυζαντινὲς φυσιογνωμίες μὲ τὴ Θεοδωρα καὶ τὴν Ἄννα Κομνηνή.

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Dieterich, γραμμένο γιὰ τὴ συλλογὴ τοῦ Teubner πού ἀναφέραμε καὶ πού ἔχει σκοπὸ τὴν ἐκλαΐκεψη κάθε ἱστορικοῦ κ' ἐπιστημονικοῦ θέματος, διαβάζεται εὐχάριστα καὶ δίνει μιὰ ἰδέα ζωηρὴ τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου σ' ἐκείνους πού δὲν ἔχουνε τὴ γνωριμιά του.

ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΟΣ

Ο ΔΕΚΑΛΟΓΟΣ

Γ'.

Η ΧΗΡΑ

Η Τριανταφυλλιὰ τῆς Κοσμνοῦς, ὄνομα καὶ πράμα, εἶταν ἡ πρώτη νιὰ τοῦ χωριοῦ στὴν ὄμορφιά, ποῦλεγες νὰ τὴν πιῇς στὸ ποτῆρι! Καμμιὰ δὲν τῆς ἔβγαινε στὴν ἐκκλησιά, καμμιὰ στὸ χορὸ καὶ στὸ τραγούδι, κ' ἔτσι πολλοὶ πέσανε πίσω της, ποιός νὰ πρωτοκλέψῃ τὴν καρδιά της. Εἴτανε φτωχιά, ἀρφανή, μὲ μιὰ μάννα κουρελλοῦ κι ἀχαΐρευτη, κ' ἔτσι δὰ σὰν τὴ ζήτησε κι ὁ Τσελεπῆ-Γιωργάκης, ὁ Κοψομεσῆς, τόνε προτίμησε κι ἂς εἴπανε γέρος, βάνοντας στὸ νοῦ της πὼς εἶχε πλούτη καὶ θὰ σύχαζε πιὰ πὸ τὰ βάσανα. Γέρος εἴταν ὁ καλότυχος μὰ καλός κ' ἤμερος, ποτὲς δὲν τῆς χαλοῦσε τὸ χατῆρι καὶ τὴν ἔκανε κυρά, νὰ χώνῃ τόνα χέρι στὸ λάδι καὶ τἄλλο στὸ βούτυρο. Ζήσανε μαζὶ ἕξη χρόνια, καλὰ καὶ μονιασμένα, μὰ παιδιὰ δὲν κάνανε... ὅσο κι ἂν σφίχτηκε ὁ καψόγερος! Ἕνα χειμῶνα ὕστερις ἔπεσ' ὁ γέρος ἄρρωστος, μὲ πούντα, καὶ μ' ὅλα τὰ γιατροσόφια τῶ γιατρῶ πῆρ' ὁ κοψερὸς τὸν κατήφορο. Ἄρχισε νὰ παραμιλάῃ, κοντανάσκινε, βογγοῦτε, καὶ κρύος ἱδρώτας τοῦλουζε τὸ κούτελο. Τὸν μεταλάβανε κ' ἡ δόλια ἡ γυναίκα του, ὁλονυχτὶς στὸ προσκεφάλι, σιγόκλαιε, περιμένοντας τὸ χαμό του. Ἄξαφνα ὁ γέρος, σὰ νἄρθε πάλι στὸν ἑαυτό του, ἀνασηκώθηκε λίγο στὶν ἄγκωνα καὶ μὲ σβυσμένη φωνὴ μουρμούρισε: —Γυναίκα μου! πεθαίνω!...

— Τὸ ξέρω, δόλιε ἄντρα μου, τὸ ξέρω, ποὺ νὰ μὴν ἔσωνα!

— Γυναίκα μου! ξανάπε κεῖνος πιὸ ἀδύνατα, ὅρκο σοῦ βάνω στὸ σταυρό...σὰν παντρευτῆς...νὰ πάρῃς ξηντάρη!...

Η κακομοίρα ἡ Τριανταφυλλιὰ τρόμαξε σὰν τἄκουσε, πῆγε νὰ σπάσ' ἡ χολή της καὶ ρώτησε μὲ καρδιοχτύπι σιγανά: κι ἂν εἶναι δυὸ ἀπὸ τριάντα, θὰ πειρακῇ τάχα τὴν ψυχούλα σου;

Τοῦ γέρου τὸ κουφάρι ξαναπέσε βαρετὸ στὸ στρῶμά του καὶ πιὰ δὲν ἀποκρίθηκε. Κρουσταλλιάσανε τὰ μάτια του ἀγριεμένα, σὰ νἄβλεπε κιόλας δυὸ ἀπὸ τριάντα νὰ τὴν ἀγκαλιάζουνε! Κεῖνη τοὔκλεισε σιγανὰ τὰ μάτια, μπήχνοντας τὶς φωνές, συρουμάδησε μερικὲς τρίχες κ' ὕστερα ντύθηκε στὰ καταμαυρα...πού πολὺ τῆς πηγαίνανε! Τοὔκανε τὰ σαράντα, τὰ ξάμηνα, κ' ὕστερις, σὰν καλὴ γυναίκα, συλλογίστηκε τὰ στερνὰ τὰ λόγια του. Ἔπρεπε, μαθές, νὰ τοῦ κάνῃ τὸ χατῆρι, νὰ παντρευτῇ. Τὸ μόνο κακὸ εἴτανε ποὔπρεπε νὰ πάρῃ ξηντάρη, ἢ δυὸ ἀπὸ τριάντα τοὐλάχιστο!.. Τί ἄνεμο νὰ κάνῃ, πού κανένας παππᾶς μὲ δυὸ δὲ θὰ τὴ στεφάνωνε; Τὄφερν' ἀπὸ δῶ, τὄφερν' ἀπὸ κεῖ, σπαζοντας τὴν κεφαλή της, ὡς ποὺ βρῆκε πιὰ τὴ λύση: νὰ πάρῃ ἕνα φανερὸ καὶ νἄχῃ κι ἄλλονε κρυμμένο! Πλούσια κι ὄμορφη, ὅπως εἴτανε, δὲν ἄργησε νὰ βρῇ τὸν πρῶτο τριανταρῆ. Δώσανε λόγο κι ἄμα μπίτησ' ὁ χρόνος τῆς χαρεὰς ἔγειν' ὁ γάμος της. Τὸ βραδυ, σὰν πήγανε, σὰν ἀντρόγυνο, νὰ κοιμηθοῦνε, βλέπει ὁ γαμπρὸς νὰ στρῶν' ἡ νύφη στὸ κρεββάτι σελτεδες καὶ προβιές. Βρὲ τί τὰ στρώνεις αὐτά, Τριανταφυλλιά; καλοκαῖρι πρᾶμα, θὲς νὰ σκάσουμε;

— Μά...θυμᾶμαι τὸ μακαρίτη—τοῦ λέει κεῖνη κομπιάζοντας πρώτη βραδυὰ δὲν εἶν' ἀπόψε;

Τώρα εἴτανε γιὰ δὲν εἴτανε καὶ τούτ' ἡ βραδυὰ ὅμοια μὲ τὴν ἄλλη,δὲν τὄμαθα, ἔτσι πού νἄχω καλό!

Γ. ΑΒΑΖΟΣ

ΣΥΝΤΡΑΒΗΓΜΟΣ

Ἀφιερωμένο τοῦ Ψυχάρη καὶ τοῦ Πάλλη

Α'.

Ἡ νέα Ἑλληνικὴ ἀπ' τὸ δέκατο τουλάχιστο αἰώνα κ' ἐδῶ ἔχει πέντε μονάχα *φωνήεντες*, πού λένε, φτόγγους, ἢ *ἄτριφτους*, ὅπως τοὺς λέω γὼ γιὰ λόγους πού ξηγῶ στὴ γραμματική μου (Α', 1907, § 16 καὶ 30), ἑτούτους ἐδῶ: *α*, *ο* (ω), *ου*, *ε* (αι), *ι* (η, υ, ει, οι, υι), μ' ὁποιαδήποτε ψηφιὰ κι ἂ γράφεται ὁ καθένας τους.

Ἀφτοὶ κατὰ τὴ συνεργειὰ πού ἔχουνε ὁ ἕνας ἀπάνου στὸν ἄλλονε στὸ ζήτημα τῆς φτογγοπαθιᾶς εἶναι δυνατότεροι κι ἀδυνατότεροι κατὰ τούτη τὴ τειρὰ: *1 α*, *2 ο*, *3 ου*, *4 ε*, *5 ι*, δηλ. ὁ κάθε πρωτυτερνὸς εἶναι δυνατότερος ἀπ' ὅλους τοὺς κατοπινούς του. Ἀκόμα ξεχωρίζουνται σὲ παχιοὺς (ὄχι δὰ *παλιούς*, ὅπως τὄχει τὸ ἄρθρο τοῦ Πάλλη)[1]: *α*, *ο*, *ου*, καὶ σὲ ψιλούς: *ε*, *ι*.

Τὰ ξεδιαλύματ' ἀφτὰ θὰ μᾶς χρειαστοῦνε παρακάτου.

Ὑπάρχει λοιπὸ στὴν Ἑλληνικὴ ἀπ' ἀνέκαθε ἕνας παράξενος φωνητικὸς νόμος, πού ὁ δυνατότερος ἄτριφτος (φωνήεντ.) φτόγγος συντραβᾶ στὰ δικά του τὰ στοματήσια τὰ κατατόπια καὶ τὸν ἀδυνατότερο πού βρίσκεται στὴν πλαϊνή του συλλαβή, εἴτε στὴν πρωτυτερνὴ λ. χ. *Πάνορμο* > *Πάνορμο*, *ὄρεξη* > *ὄροξη*, *λειτουργιὰ* > *λουτουργιὰ* κτλ., εἴτε στὴν κατοπινή του, λ. χ *ζορκάδι* > *ζαρκάδι*, *θεραπέβω* > *θοραπέβω*, *πεπόνι* > *ποπόνι*, κτλ Ἄλλα παραδείγματα πάμπολλα κι ἀπ' τὴν ἀρχαία κι ἀπ' τὴ νέα Ἑλλ. βλέπε στὴ Γραμματική μου σελ. 96 - 98.

Τὸ φαινόμενο ἀφτὸ τονόμασα *φωνοσυρμὴ* κατὰ τὰ λαϊκά: *νεροσυρμή*, *φιδοσυρμή*. Κι ἀπ' ἀλήθεια ἄμα προσέξει κανεὶς στὴ φυσιολογική του γένεση, θὰ παρατηρήσει πὼς τὸ δυνατότερο φωνήεντο κάνει *συρμὴ* μέσ' στὸ στοματήσιο μας βαθούλωμα, κι ἀπ' ἀφτὴν περνώντας καὶ τὸ ἀδυνατότερο παίρνει τὴ μορφὴ τοῦ δυνατότερου.

Μπορεῖ δηλ. ἔφκολα νὰ παρατηρήσει κανείς, πὼς στὸ βαθούλωμα τοῦ στοματου δίνουμε τὸ σκῆμα πού χρειαζεται τὸ κάθε φωνήεντο πού θὰ προφέρουμε, μὰ τὰ σύφωνα, πού λέ ε, τὰ συμπροφέρνουμε χωρὶς νἀλλαζουμε γι' ἀφτὰ τὸ σκῆμα στὸ στοματήσιο βαθούλωμα.

Ἡ φωνοσυρμὴ εἶναι δυὸ λογιῶ. *μπροστόδρομη*: ὅταν πρωτυτερνὸ εἶναι τὸ δυνατότερο φωνήεντο πού περνᾶ ὁ ἦχος του καὶ στἀκολουθο ἀδυνατότερο, καὶ *πισώδρομη*: ὅταν κατοπινὸ εἶναι τὸ δυνατότερο φωνήεντο καὶ περνᾶ ὁ ἦχος του καὶ στὸ πρωτυτερνό του ἀδυνατότερο.

Ἡ μπροστόδρομη εἶναι νέττα σκέττα φυσιολογική: ἀφοῦ δηλ. δωσουμε στὸ στοματήσιο βαθούλωμα σκῆμα κατάλληλο γιὰ νὰ μορφώσουμε τὸν πρωτυτερνὸ δυνατότερο ἄτριφτο (φων.) φτόγγο, δὲν ἀλλαζουμε ἀπὸ ὁλνιὰ τὸ σκῆμα τοῦ στομάτου, κι ὅταν ἀκόμα ἔρθει ἡ σειρὰ νὰ προφέρουμε τὸν ἀκόλουθο ἀδυνατότερο, μόνε συμπροφέρνοντας τἀνάμεσα σύφωνα τὸν ξεφωνοῦμε καὶ τούτονα μὲ τὴ μορφὴ τοῦ πρωτυτερνοῦ.

Ἡ πισώδρομη φωνοσυρμὴ εἶναι κάπως ψυχολογική, ἐπειδὴ δηλ. ἡ προφορὰ ἑνὸς δυνατότερου ἄτριφτου (φων.) φτόγγου χρειάζεται πάντα περισσότερο κόπο ἀπ' τὴν προφορὰ τοῦ ἀδυνατότερου, βλέπουμε ἕνα πολλάρι πρωτύτερα νὰ ξεκάνουμε μὲ τὸν πιὸ κοπιαστικό, κ' ἔτσι βιάζοντας νὰ μορφώσουμε γρηγορότερα τὸ στοματήσιο βαθούλωμα γιὰ τὸ δυνατότερο κατοπινό, βρίσκεται ἕτοιμο τὸ τέτοιο σκῆμα τοῦ στομάτου καὶ κατὰ τὴν προφορὰ τοῦ πρωτυτερνοῦ ἀδυνατότερου, κ' ἔτσι παίρνει πιὰ κι ἀφτὸς τὸν ἦχο τοῦ δυνατότερου ἀκόλουθου.

Καὶ φαίνεται πὼς μ' ὅλη τὴν ἐναντία γνώμη τοῦ Χατζηδάκη ὄχι μόνο ἄτονος καθὼς λέει (Einleitung σελ. 332),[2] μὰ καὶ τονούμενος ἀδυνατότερος συντραβιέται καὶ παραμοιάζεται μὲ ἄτονο δυνατότερο κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο λ. χ. *στίβα* > *στάβα* (στὴ Βούρμπιανη τῆς Ἤπειρος), *φκέλιο* > *φκιόλιο* (στὴν Πάταρμο τῆς Κύζικος), *τίνους* > *τούνους* (σ' ὅλα τὰ χωριὰ τῆς Κύζικος), *ὁλοτρίγυρα* > *ὁλοτρόγυρα* (κοινότατα), παραδείγματα πού δὲ σηκώνουνε σοφίσματα, γιατὶ σὲ καμιὰ τους πτώση (μεταλλαγὴ) δὲ μετατοπίζεται ὁ τόνος, ὅπως συ-

---

Κούλα ἔφευγε.

Ἡ Φρόσω ἔκλεισε ἀποπίσω της τὴν πόρτα καὶ πλησίασε τὴ Μαριώ.

«Σώπα καὶ σύ», εἶπε σιγὰ γιὰ νὰ τὴν ἡσυχάσῃ.

«Καλοπιάσματα, γιὰ νὰν τς πνγαίνῃ καλλίτερα τὰ ραβασάκια», ἐξακολούθησε ἡ πρώτη ἀγριεμένη

«Σώπα, σούϊπα· πὰς χαλεύοντα νὰ μᾶς ἀϊκούσῃ κι ὁ Γεσίλας· νὰ ἰδῇ τς φουμιές μας ἴσα κιόλα.»

«Τί φουμιὲς καὶ ξεφουμιές μας! Ἀκοὺς ἐκεῖ θὰ φάμε καὶ μὲ πλυστροπούλες τώρα!»

«Δὲν τρώμε τόσα χρόνια τώρα μαζὶ μὲ δαύτ';» εἶπε ἡ Φρόσω, πάσχοντας νὰ φέρῃ στὴ λογικὴ τὴν ἀδερφή της.

Μὰ ἡ Μαριὼ ἀπὸ μιὰ φορὰ ἀδιάλλαχτη στὰ δικαιώματα τῆς ἀρφανῆς στὴν κοῦλια τἀκροποτάμου, αὐτὴ τὴν ὥρα ἦταν πιὸ λίγο σὲ διάθεση νὰ τῆς τἀναγνωρίσῃ.

Ἡ Φρόσω τὸ εἶδε κ' ὑποχώρησε Κ' ἔτσι σὲ λίγο μόνο τὰ τέσσερα ἀφιλονείκητα βλαστάρια τοῦ γένους τοῦ Κοκνιὰ κάθισαν στὸ πωὸ εὐτυχισμένο γιόμα, πού ἔβλεπε ἡ σκεπὴ τῆς κοῦλιας ἀπὸ τὸν παλιὸ καλὸ καιρό της.

(ἀκολουθεῖ)

---

(1) Ἀπὸ ἀπροσεξιὰ τοῦ ψηφιοδέτη βεβαια.

(2) Ὡστόσο ἀλλοῦ ἀργότερα (Μεσαιων. καὶ Νέα Ἑλλ. Β', σελ. 142) σιωπηλὰ παραδέχεται πὼς καὶ τονούμενο φωνήεντο παραμοιάζεται μὲ τἀκόλουθό του δυνατότερο.